

Nedenstående brev er skrevet i 1994 til et barnebarn, der deltog i et gruppearbejde om jul i gamle dage på Gudenåens Friskole.

Kære Kristian og alle i Lillegruppen.

Lad mig begynde med juleforberedelserne. Jeg er født på en bondegård. Vi var 12 børn, men vi var naturligvis ikke hjemme på samme tid. Når vi blev 14 år, måtte vi ud at tjene, dvs. vi måtte arbejde for andre bønder. Vi fik ikke meget i løn, f.eks. var min begyndelsesløn 25 kr. om måneden, og de rakte ikke langt.

I december var mandfolkene almindeligvis færdige med deres markarbejde, så de kunne pynte op, lave roekulerne pæne, gøre rent i laden og somme tider hjælpe kvindfolkene, f.eks. når der skulle slagtes ænder og gæs. Fjerene skulle rives af, dunene skulle svides af, og til tider var der en masse sorte pigge, der skulle pilles af, og til slut skulle de vaskes. Mor tog så til byen, hvor hun solgte dem til købmand Stensgaard. De gode fjer og dunene skulle tørres. Det skete i gruekedlen over svag varme. Min mor lignede næsten selv en fugl med masser af dun siddende på sig; hun skulle jo passe på, at de ikke brændte på bunden. Fjer og dun blev siden brugt til at lave dyner og puder af.

Inden slagtingen havde vi haft en kæmpe storvask. Vi vaskede kun en gang om måneden. De store drenge, som var ude at tjene, kom hjem med deres vasketøj, så der var nok at se til. Det hvide tøj blev kogt i gruekedlen, blev skrubbet og vredet. Det var slemt at have hænderne i det varme vand. Vi havde dog en vaskevugge, som karlen sommetider kom og skubbede og trak; ellers vaskede vi på vaskebræt. De mange uldne sokker, der til tider var helt stive af snavs, skulle vaskes i hånden. Siden skulle alt det hvide - skjorter, forklæder og andet - skylles og vrides. Det foregik ude ved pumpen, og vandet var iskoldt. Når det var frost, kunne tøjet fryse mellem hænderne på os. Engang besvimed min lillesøster af kulde. Vi vred tøjet på en håndvridemaskine, og tøjet blev hængt til tørre på stuehusloftet. I den anden ende af loftet lå store dynger af korn, som skulle holdes tørt og opbevares til senere brug, og ved siden af lå vores ned- plukkede æbler bredt ud. Det var nemt at overse, om nogle af dem var rådne.

En dag op mod jul blev der slagtet gris. Det var en stor og travl dag. Tarmene skulle renses til blodpølse og medisterpølse. Det var et kæmpearbejde. Når de var helt rene, blev de lagt i vand sammen med porrer og selleritop og måske andre urter, og der lå de så natten over. Vi børn blev sendt til Hjulbjerg for at hente pølsepinde. Det var de lange torne, der var på mirabelletræerne. Grisen blev hængt op i vognporten og skåret op. Der hang den så til næste morgen. Så var kødet blevet stift og var let at skære ud.

Men allerførst skulle blodpølsen laves. Blodet blev rørt op med rugmel, rosiner, fedtstumper, krydderier, mælk og andet godt. Pølsepindene var skrabet hvide og blev nu stukket igennem enden af tarmen, og blodmassen blev fyldt i. Så lukkede man tarmen med endnu en pølsepind, og pølsen var klar til at koge. Det foregik i

gruekedlen. Vi glædede os til den gode middag. Far og de, der ellers kunne lide det, fik fedtegrever til. Ellers var tilbehøret sukker og æblemos. Der blev lavet medisterpølse, leverpostej, sylte og mange andre gode ting. Flæsket blev saltet; noget blev senere røget, og så hang det op ad skorstenen på loftet. Det salte kød og flæsk lå i saltlage og blev hentet op, efterhånden som vi skulle bruge det. Huset blev gjort rent og pænt. Kakkelovnen blev pudset. Den, der havde haft det arbejde, blev næsten lige så sort som den. Stuen blev også ekstra snavset, så der skulle rengøring til. Gulvet blev skuret og ferniseret.

Vi havde bagt pebernødder, brune kager, vanillekranse, lagkager og brød - vist også chokolademarengs. En af de sidste dage før jul kogte vi klejner.

Nu var det endelig juleaftensdag. Så snart mor havde overstået morgenmalkningen, og alle havde fået morgenmad, begyndte hun at lave pakker til de fattige i byen. De fik f.eks. et stykke kød fra grisen, brød, kage, mælk, og hvad mor ellers kunne finde på. Vi unger måtte aflevere pakkerne. Vi vidste nok, hvor der var bedst at komme. Der kunne vi være heldige at få et stykke konfekt. Jeg husker engang, at jeg endda fik en appelsin.

Vi fik vredet kål ved middagstid. Der var rugbrød og sylte til. Klokkeren 17.30 spiste vi vor julemiddag. Den bestod af ribbenssteg og medisterpølse, brune kartofler og rødkål. Til dessert fik vi karamelbudding med solbærsyltetøj og flødeskum. Den middag havde vi set hen til længe, og der blev spist rigtig meget, så vi næsten havde mavepine bagefter. Min mormor, min moster og min morbror var altid hos os juleaften. Med karl og pige og de store søskende, der havde fri, var vi nok mellem 15 og 20 mennesker, mest det sidste.

Efter maden gik malkeholdet i stalden. Andre vaskede op, og der blev læst julehistorier for de små. Så kom malkeholdet ind; de var nu vaskede og i det pæne tøj.

Far skaffede altid juletræet. Det blev sat op i "den bette stov", og det blev pyntet lillejuleaften, uden at nogle af vi børn måtte se det. Da vi blev lidt større, hændte det jo, at nogle af os linnede døren og i smug kiggede ind, før vi måtte.

Nu gik far ind og tændte alle lysene, mens vi stillede op i en lang række inde i dagligstuen, hvor vi havde spist ved det lange bord. Jeg husker tydeligt, at jeg syntes, mor var så flot i sit fine, hvide forklæde.

Døren blev åbnet, og ind gik vi - den mindste først - og så alle efter alder. Det var nok det smukkeste for mig og det, der rørte mig mest ved hele julen - træet med den flotte topstjerne, og alle julekurvene, som vi selv havde været med til at flette. Nu var de fyldt med pebernødder og andre gode sager. Der var en lille chokoladefigur i sølvpapir til alle børnene - og der sad min dukke, som havde været væk så længe. Nu sad den der iført nyt tøj og måske et nyt blikhoved. Jeg kan ikke beskrive min glæde. Vi tog hinanden i hånden og gik rundt om træet og sang altid "Julen har bragt velsignet bud" og et par andre julesalmer - og derefter "Højt fra træets grønne top". Så fik vi vores gaver. De var få og små, men vi var glade for det lidt, vi fik. Så kom pebernødder og den hjemmelavede konfekt frem, og vi måtte alle få en hel appelsin juleaften. Den var godt sur, så vi fik gerne en sukkerknald til at putte i, og så suttede

vi. Vi legede med vores gaver. De små blev trætte og måtte i seng. Vi måtte også synge mors yndlingssang, "Den yndigste rose er funden", og vi sluttede altid af med "Dejlig er jorden".

En dejlig juleaften var til ende.

Vi havde ingen julekalender dengang. - Jeg mener, ikke, at den var opfundet, da jeg var barn.

En ting husker jeg meget tydeligt. Der blev aldrig sagt et ondt ord, ej heller så man sure miner omkring julen, - ikke før juledag, da de små var trætte, fordi de var kommet alt for sent i seng aftenen før.

Kærlig hilsen mormor.